

**Salomó ben Adret de Barcelona, 1235-1310.
El triomf d'una ortodòxia**

MUHBA El Call
A partir del 17 de desembre de 2010

Organització i producció: MUHBA, Museu d'Història de Barcelona. ICUB, Institut de Cultura. Ajuntament de Barcelona

MUHBA El Call
Placeta de Manuel Ribé, s/n
www.museuhistoria.bcn.cat

Assessorament científic i guió general: Manuel Forcano

Assessorament històric i documentació: Victòria Mora (MUHBA)

Selecció i documentació d'objectes: Julia Beltrán de Heredia (MUHBA)

Coordinació de l'exposició: Núria Miró (MUHBA)

Disseny del muntatge: Adelina Casanova (Udeu Arquitectura i Producció SCP)

Disseny gràfic i muntatge: Produccions Calidoscopi S.A.

Amb el suport del Cercle del MUHBA

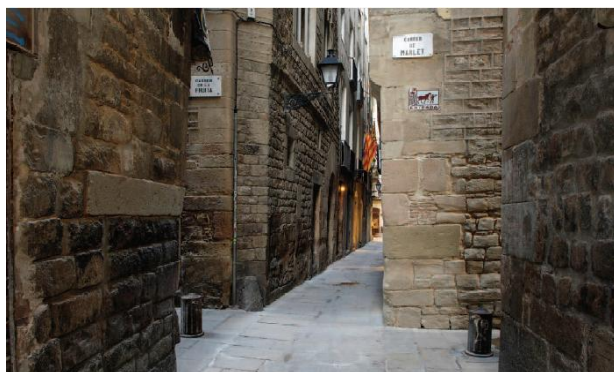
Salomó ben Adret de Barcelona,
1235-1310. El triomf d'una ortodòxia

Salomó ben Adret de Barcelona, 1235-1310. El triomf d'una ortodòxia

---

- En commemoració del 700 aniversari de la seva mort, 1310-2010
- Banquer
- Rabí
- Mestre talmudista i jurisconsult
- Contemporani de Ramon Llull i d'Arnau de Vilanova
- Responsable d'afers jueus per a tres reis: Pere II, Alfons II i Jaume II

Salomó ben Adret, més conegut per l'acrònim del seu nom en hebreu **RASHBA**, fou figura cabdal en la història de la cultura catalana medieval i un dels barcelonins més influents de tots els temps.

Cruïlla dels carrers de Sant Domènec del Call,
Marlet i Fruita. © MUHBA
(Antonio Lajusticia – Espai Imatge)

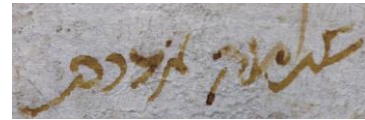

MUHBA El Call

Els delegats de la comunitat de Roma encaminaren llurs passes per terra i per mar fins que arribaren a la ciutat gran i il·lustre, perfecta en la seva pura bellesa, metròpoli d'israelites, plena del coneixement de la Torà, de bones obres, de generositat, de distingits llinatges, de riquesa, de béns, la ciutat d'esplendor coronada, Barcelona, i anaren a casa del savi eminent i cap dels nostres prohoms, rabí Salomó Adret...

Jucef ben Içac ben Al-Raval d'Osca

Salomó ben Adret de Barcelona,
1235-1310. El triomf d'una ortodòxia

Presentació

Salomó ben Adret de Barcelona, 1235-1310. El Triomf d'una ortodòxia

En commemoració del 700 aniversari de la seva mort, 1310-2010

Amb la mostra **Salomó ben Adret de Barcelona, 1235-1310. El Triomf d'una ortodòxia** al **MUHBA El Call** a partir del 17 de desembre de 2010, el Museu d'Història de Barcelona s'endinsa en el terreny de la història cultural amb l'anàlisi de la duradora empremta del més conegut dels rabins de la ciutat i amb l'estudi de la posició de Barcelona en els fluxos d'idees i en les polèmiques religioses que travessaven l'Europa medieval.

A la mostra s'hi podran veure objectes vinculats a la nostra ciutat i a l'època en què va viure el que va ser el rabí més important de la comunitat jueva de Barcelona: monedes, làpides funeràries, peces de ceràmica fetes a la nostra ciutat i importades d'Egipte o Tunísia, llànties rituals com la hanukà i elements considerats protectors com el corall, entre altres, tots trobats a les excavacions arqueològiques del call jueu de Barcelona.

Sivella de cinturó de bronze. segle XIII. © MUHBA-Jordi Puig

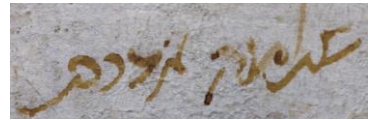
Ben Adret va refermar el paper de Barcelona en el mapa europeu i mediterrani de les grans controvèrsies filosòfiques, teològiques i polítiques de les comunitats jueves, i va prendre partit per les posicions ortodoxes davant les tendències racionalistes dels seguidors de Maimònides i dels estudis filosòfics.

També va incidir en els arguments de defensa del judaisme en les disputes sostingudes amb un cristianisme convertit en arma de confrontació religiosa, social i política arran de les combatives prèdiques dels nous ordes urbans, en especial el dels dominics.

El conservadorisme normativitzador de ben Adret, materialitzat en una brillant producció de jurisprudència sobre l'aplicació dels textos sagrats a la vida pràctica, no es pot deslligar del seu moment històric, però el va transcendir. Els seus dictàmens han estat objecte d'estudi a les acadèmies talmúdiques durant segles i continuen essent consultats avui pels jueus religiosos d'arreu del món.

Salomó ben Adret ha estat un dels barcelonins més influents de tots els temps i en el 700 aniversari de la seva mort, el MUHBA organitza aquesta mostra que revisita la seva figura i obra.

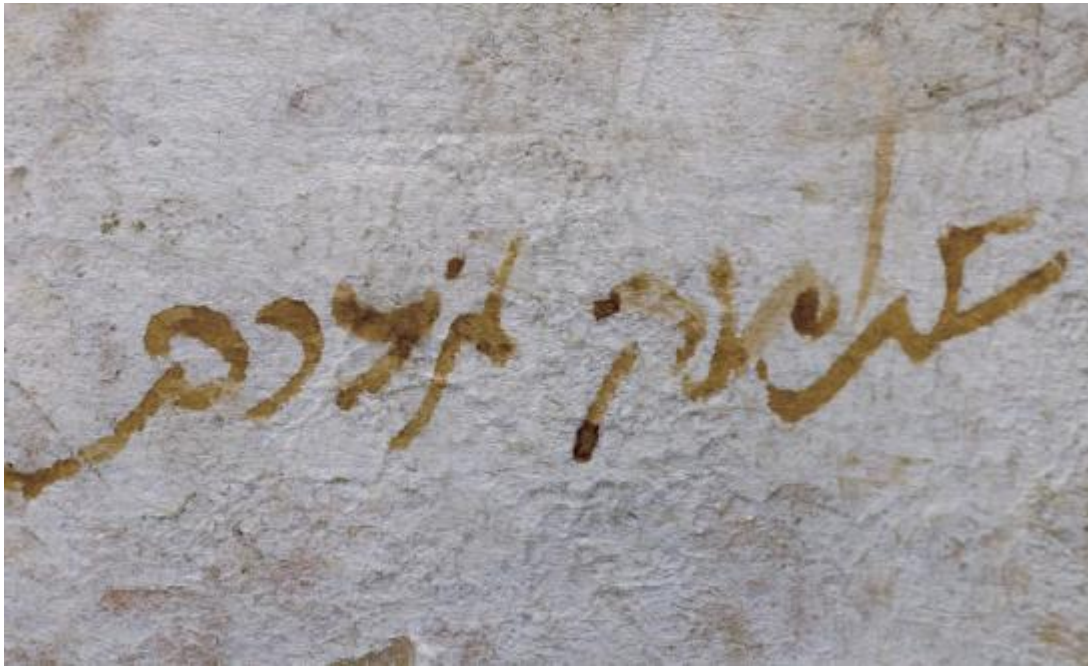

Salomó ben Adret de Barcelona,
1235-1310. El triomf d'una ortodòxia

Àmbits de la mostra

Salomó ben Adret de Barcelona, 1235-1310. El triomf d'una ortodòxia

0. Barcelona i Salomó ben Adret

1. De banquer a rabí

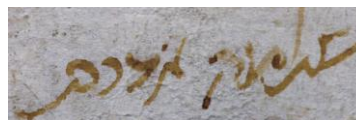
2. La resolució de dubtes: les *Responsa*

3. Quatre *responsa* de Ben Adret

4. La regulació metòdica de la vida diària

5. El guardià de l'ortodòxia

Salomó ben Adret de Barcelona,
1235-1310. El triomf d'una ortodòxia

0. Barcelona i Salomó ben Adret

Barcelona durant l'edat mitjana i fins a l'assalt del call de 1391, que en va marcar la fi, comptava amb la comunitat jueva més gran de Catalunya i **de tota la Corona d'Aragó. D'entre els habitants del call barceloní destaca la figura preeminent de Salomó ben Adret de Barcelona (1235-1310).**

Líder del judaisme català, reconegut mestre talmudista i jurisconsult, Salomó ben Adret va ostentar el títol de rabí de Barcelona i va servir tres reis com a responsable d'afers jueus: Pere II, Alfons II i Jaume II.

Nascut en temps de Jaume I, contemporani de Ramon Llull i d'Arnau de Vilanova, Ben Adret tenia catorze anys quan Barcelona, que creixia en activitat i en habitants, va aconseguir l'autogovern amb el Consell de Cent: model organitzatiu que serviria com a pauta per a les institucions jueves que formaven una comunitat o aljama arrelada feia segles a Barcelona i ben connectada amb les aljames d'altres ciutats.

1. De banquer a rabí

Fill d'una família benestant del call de Barcelona, Salomó ben Adret es va ocupar del negoci familiar: el préstec de diners; aviat va destacar, però, en els estudis religiosos.

Va tenir per mestres dues grans figures del judaisme català i europeu del segle XIII: el rabí **Mossé ben Nahman de Girona** (Nahmànides, 1194-1270) i el rabí pietista **Jonà ben Abraham Gerondí** (1200-1263). Un cop completada la seva formació com a talmudista, va deixar els negocis bancaris.

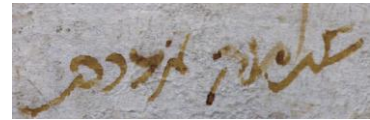
Home emprenedor de caràcter fort i de judici ferm, va endinsar-se en el camp de la jurisprudència rabínica i en la interpretació del Talmud. Va ser rabí de Barcelona durant més de quaranta anys, i va fundar la seva pròpia acadèmia talmúdica. Entre els seus deixebles s'hi trobaven jueus vinguts d'arreu de Catalunya, Aragó, Castella, França i Alemanya.

2. La resolució de dubtes: les *Responsa*

Les complexes argumentacions i les múltiples interpretacions del Talmud, recull de jurisprudència i contenidor de tradicions llegendàries, històries i anècdotes exemplaritzants, suscitaven dubtes als feligresos jueus. Per obtenir una resposta clara per a un tema o qüestió concreta, particulars, rabins i consells de comunitats s'adreçaven a un mestre savi perquè els resolgués allò que no veien clar i dictés normes d'actuació. Els dictàmens dels rabins varen crear un gènere literari anomenat en llatí *Responsa*.

Salomó ben Adret de Barcelona,
1235-1310. El triomf d'una ortodòxia

Les *Responso* són una valuosa font d'informació històrica sobre la vida quotidiana i les preocupacions socials i religioses dels jueus del moment en què es varen escriure. Contenen la solució de dubtes d'ètica personal o en els negocis, de relacions morals i socials, de qüestions pràctiques de les feines i els oficis, de la casa o del rituals sinagogals, de costums i festes, d'expressions de joia o de dolor, i fins i tot de jocs. També s'hi aborden qüestions més intel·lectuals sobre filosofia de la religió, astronomia, matemàtiques, història, geografia, el funcionament dels òrgans directius de les comunitats jueves, la interpretació de passatges bíblics i de la *Mishnà* (tradició oral jueva), debats del Talmud i història del judaisme.

Les opinions de Salomó ben Adret en matèria de jurisprudència religiosa —unes tres mil— varen ser recollides per les comunitats que li havien adreçat les consultes de tot arreu. Els seus dictàmens es caracteritzaven per la simplicitat amb què interpretava qüestions enrevessades de la Torà (la llei escrita) i el Talmud (la llei oral), i han estat adduïts durant segles com a garantia per a la resolució de problemes segons la llei jueva.

3. Quatre *responso* de ben Adret

Sobre la col·lecta de Barcelona

Montpeller

Pregunta: *M'heu demanat quin és el costum del nostre lloc pel que fa al pagament de tributs i cenes [armonot], i si incloem les poblacions de la rodalia, sense consultar-les, en els capítols que fem sota pena d'anatema, o bé si cada lloc pronuncia els seus propis anatemes, o bé si la gent de cabal d'aquells llocs vénen a la nostra ciutat per a prendre part en les decisions. I també em demaneu que us digui el meu parer fonamentant-lo en raons lògiques i en el testimoniatge de la tradició.*

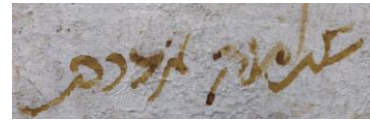
Resposta: Heu començat pel costum i heu acabat per la llei. Quant al nostre costum, sapiguen que a la nostra comunitat [Barcelona] tenim una caixa i una bossa comunes amb les comunitats de Vilafranca, Tarragona i Montblanc per a pagar els tributs, les cenes i tot altre impost que el rei ens imposi. Tota vegada que volem fer nous capítols relatius a talles, declaracions i manifestos que el senyor rei ens demana, nosaltres mai no els obliguem a res, per més que siguem majoria i la nostra ciutat sigui cap en tota cosa. [...]
(Dictamen de Salomó ben Adret, III: 4111). Estudi d'Eduard Feliu

Sobre la llevadora

I: 120

Pregunta: *M'has preguntat si és permès que un metge israelita sotmeti a tractament una dona cristiana, perquè concebi, o si cal assimilar aquest cas a aquell principi talmúdic que diu que «una dona israelita no ha d'assistir una gentil en el part, perquè aquesta educarà el fill en la idolatria».*

Salomó ben Adret de Barcelona,
1235-1310. El triomf d'una ortodòxia

Resposta: La meua deducció és que la dona israelita pot assistir una cristiana en el part per una remuneració, per tal de no provocar enemistat, com ens fa sabedors el Talmud en aquell mateix passatge: «Una dona israelita no ha d'assistir una gentil en el part. Tanmateix, hom objectà: Una dona jueva pot assistir una gentil en el part per una remuneració, però no de franc. Rabí Yossef digué: Per una remuneració és permès per tal de no provocar enemistat.» Doncs, més encara en el cas d'un metge, que tracta tothom, i que si no les tractava li tindrien més rancúnia. Jo mateix he vist mestre Mossé ben Nahman, de bona memòria, ocupar-se en aquesta tasca a casa de cristianes per una remuneració.

Inclòs en l'edició de Roma de 1470. Cf. Y. CARO, *Bet Yossef*, II (Yore Dea): 154.

Sobre la llei del rei

«*Dinà de malkuta dinà*» (La llei del reialme és llei)

II: 134

Qüestió: *M'has escrit demanant-me que et faci saber la meua opinió sobre el cas d'uns israelites que tenen un barri, a l'acabament del qual hi ha una entrada amb doble porta i forrellat. A prop d'aquesta entrada hi ha un passatge que continua a l'exterior del barri. Hi ha unes deu famílies israelites que viuen en ambdós costats del passatge. I com que l'extrem del passatge és obert al barri dels cristians, la comunitat acordà solemnement de construir una porta a la meitat del passatge d'acord amb una llicència que tenen del rei. Alguns dels qui viuen a la part de fora del passatge no eren presents en el moment que es va acordar de construir-hi una entrada, i ara s'oposen a la decisió de la comunitat, argumentant que dins el barri hi ha la sinagoga per als membres de la comunitat i el bany ritual per a la purificació de les dones, i que quan algú d'ells voldrà entrar, no ho podrà fer. Tenen dret a impugnar aquella decisió?*

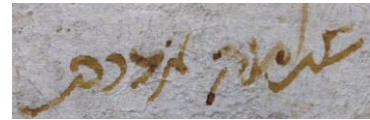
Resposta:

M'inclino a creure que poden oposar-s'hi segons les lleis talmúdiques. [...] De totes maneres, cal dir que això és el que estipula la llei o el que seria a la terra d'Israel, en la qual no val aquell principi que diu que «la llei del regne és també llei per a nosaltres», com diuen alguns mestres francesos, de beneïda memòria, ja que la terra d'Israel és l'heretatge que tots hem rebut dels nostres avantpassats, tant la gent del poble com el rei. Però ara que vivim sota el domini de les nacions, i places i carrers són propietat dels reis, i poden tancar o construir en els carrers de la ciutat, que és el que veiem que fan, si el rei donà permís a aquesta gent de què em parles perquè construïssin unes portes, cal actuar segons el principi que «la llei del regne és també llei per a nosaltres».

[...] Així, doncs, si el rei disposà que fessin una entrada amb portes al mig del barri, ho disposà, en ús del seu poder, per a protegir la gent. El principi que regeix per als reis d'Israel val semblantment per a les altres nacions en aquest punt, la qual cosa demostra que es tracta d'un principi legítim i no pas d'una arbitrarietat. Per tant, la disposició del rei és vàlida.

Cf. Y. CARO, *Bet Yossef*, IV (Hoshen Mishpat): 162

Salomó ben Adret de Barcelona,
1235-1310. El triomf d'una ortodòxia

4. La regulació metòdica de la vida diària

Salomó ben Adret també va ser l'autor de comentaris al Talmud i d'obres de caràcter legal l'existència quotidiana com el menjar, la vida familiar, el bany ritual, les festivitats que aspiraven a crear un corpus sistematitzat de normes per regular els diferents aspectes de i el funcionament de la comunitat.

Hiddushé Aggadot ha-Rashba («Comentaris talmúdics de Rashba»), un compendi de comentaris a 18 tractats del Talmud.

Torat ha-Bait («La llei de la casa»), un manual sobre les lleis alimentàries jueves i altres lleis religioses a complir dins de casa.

Mishméret ha-Bait («Defensa de la casa»), una invectiva contra el llibre de rabí Aharon ben Jucef ha-Leví de Na Clara de Barcelona que, en l'obra *Bédeq ha-Bait* («Esquerda de la casa»), criticava el seu *Torat ha-Bait*.

Shaar ha-Maim («Porta de les aigües»), una obra centrada en les lleis relatives al *miqve* o bany ritual jueu.

Avodat ha-Qodesh («Culte al Déu sant»), un manual que fa referència a les lleis del dissabte i de les festes religioses del calendari jueu.

Piské Hal'là («Decisions sobre el pa d'ofrena»), un tractat sobre les lleis que fan referència al pa ritual del dissabte.

5. El guardià de l'ortodòxia

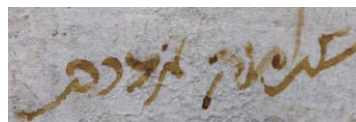
Salomó ben Adret, rabí de Barcelona, va defensar les posicions ortodoxes de la religió jueva rebutjant les opinions dels jueus racionalistes seguidors de les obres de Maimònides, i les dels partidaris dels estudis filosòfics que interpretaven al·legòricament molts passatges de les Escriptures. Barcelona es va convertir en un punt de referència per al judaisme ortodox.

En l'anomenada *Polèmica maimonidiana* entre racionalistes i tradicionalistes, ben Adret féu costat a aquests darrers, oposant-se amb fermesa al racionalisme d'arrel aristotèlica dels seguidors de Maimònides. Ben Adret va prendre partit per un judaisme basat exclusivament en els estudis tradicionals de Bíblia i Talmud, fins al punt de proclamar el 1305 un anatema contra els qui gosessin estudiar «els llibres grecs» —és a dir, filosofia— abans dels vint-i-cinc anys.

La condemna va indignar els rabins racionalistes i més progressista, com **Menahem ben Salomó ha-Meïrí** de Perpinyà (1249-1316) i el poeta i rabí **Jedaia ha-Peniní** (ca. 1275-ca. 1340), els quals, malgrat el seu gran respecte per ben Adret, varen mostrar el seu disgust i es varen oposar decididament a la prohibició dictada des de Barcelona.

Salomó ben Adret de Barcelona,
1235-1310. El triomf d'una ortodòxia

Un factor extern va condicionar la polèmica en detriment dels renovadors, que tenien una notable implantació a Occitània: el 1306 es produïa el primer espoli i expulsió de jueus de les terres sota control de la monarquia francesa.

Rabí Salomó ben Adret va amonestar així mateix les posicions d'alguns cabalistes, com **Abraham Abulàfia** i **Nissim ben Abraham**, que varen portar la seva especulació mística fins a l'extrem de proclamar-se profetes i messies, i que basaven la pràctica de les seves càbales en la màgia, la superstició i la numerologia.

Anell d'or. Necròpolis de Montjuïc. Segle XIII-XIV.
Porta la llegenda *Entre les dones de la tenda/Astruga/ sigui beneïda*. (Foto: Jordi Puig-MUHBA)

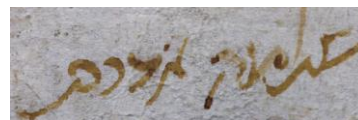
6. L'empremta de Salomó ben Adret de Barcelona

Ben Adret va refermar el paper de Barcelona en el mapa europeu i mediterrani de les grans controvèrsies filosòfiques, teològiques i polítiques de les comunitats jueves, i va prendre partit per les posicions ortodoxes davant les tendències racionalistes dels seguidors de Maimònides i dels estudis filosòfics. També va incidir en els arguments de defensa del judaisme en les disputes sostingudes amb un cristianisme convertit en arma de confrontació religiosa, social i política arran de les combatives prèdiques dels nous ordes urbans, en especial el dels dominics.

El conservadorisme normativitzador de ben Adret, materialitzat en una brillant producció de jurisprudència sobre l'aplicació dels textos sagrats a la vida pràctica, no es pot deslligar del seu moment històric, però el va transcendir. Els seus dictàmens han estat objecte d'estudi a les acadèmies talmúdiques durant segles i continuen essent consultats avui pels jueus religiosos d'arreu del món.

Per la duradora petja que va deixar com a autoritat moral, religiosa i jurídica dins el judaisme, Rabí Salomó ben Adret, més conegut per l'acrònim del seu nom en hebreu, *RASHBA*, fou una figura cabdal en la història de la cultura catalana medieval i ha estat un dels barcelonins més influents de tots els temps.

Salomó ben Adret de Barcelona,
1235-1310. El triomf d'una ortodòxia

Activitats al voltant de la mostra

Portes obertes:

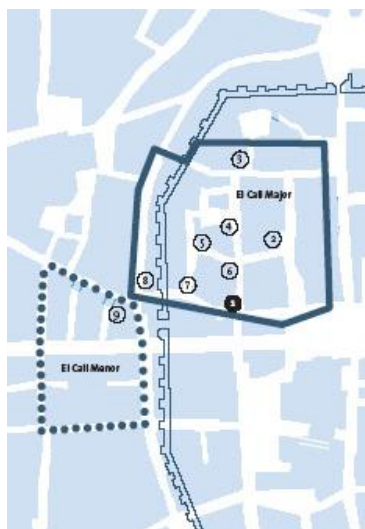
Salomó ben Adret de Barcelona, 1235-1310. El triomf d'una ortodòxia

Entrada gratuïta a la mostra amb motiu de la inauguració: dissabte 18 de desembre de 12.30 a 18 h i diumenge 19 de desembre, d'11 a 14 h

Itinerari *Quan el Call era el Call dels Jueus*

Quan el Call era el Call dels Jueus, una aproximació a les activitats quotidianes dels segles XII al XIV pels llocs més significatius del Call (carrers de Sant Honorat, de Sant Domènec, etc.), per acabar als espais on havia estat el Call Menor, al peu del Castell Nou. Inclou la visita a les sitges medievals del carrer de la Fruita, al Palau Reial Major i al MUHBA El Call. A partir de la inauguració de la mostra, l'itinerari inclourà la visita a l'exposició "Salomó ben Adret de Barcelona, 1235-1310. El triomf d'una ortodòxia"

Lloc: MUHBA El Call

Ruta El Call

En temps de Salomó Ben Adret. Quan El Call era el Call dels Jueus.

Itinerari adreçat a secundària

Aproximació al call jueu de la Barcelona medieval a partir de la visita al MUHBA espai El Call i l'exposició sobre Salomó ben Adret, i també un itinerari per l'entorn que inclou la visita a les sitges del carrer de la Fruita. Les *responsa* de Salomó ben Adret s'utilitzaran com a documents per estudiar la vida quotidiana dels jueus dins del call i en relació amb la comunitat cristiana.

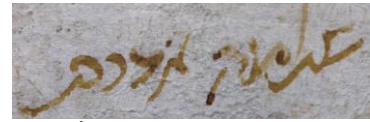
Punt de trobada: MUHBA El Call

Durada: 2 hores aproximadament

MUHBA El Call

Salomó ben Adret de Barcelona,
1235-1310. El triomf d'una ortodòxia

EL MUHBA TÉ EL SUPORT DEL CERCLE DEL MUSEU

Patrons institucionals

Societat Econòmica
Barcelonessa
d'Amics del País

Consell Econòmic
i Social de Barcelona

Ateneu Barcelonès

Sport i Cultura
Barcelona

Associació
Consell de Cent

IEMed.

Institut Europeu
de la Mediterrània

Fundació Centre
Internacional
de Música Antiga

Associació
Enginyers Industrials
de Catalunya

Patrons benefactors

abertis

Grup Agbar

SIEMENS

gasNatural
fenosa

el Periódico

REPSOL
YPF

Associats

Abacus
Cooperativa

iGuzzini

Amics

Canon

GRUP JULIÀ

